

HISTORIA GEOLOGII I WSPOMNIENIA

Jerzy Gągol (1947–2021)

27 kwietnia 2021 r., po dwu tygodniach zmagania z zakażeniem wirusem SARS-CoV-2, zmarł Jerzy Gągol (ryc. 1), wieloletni pracownik Oddziału Świętokrzyskiego Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego w Kielcach (ryc. 2). Odszedł w pełni sił twórczych, zostawiając szereg rozpoczętych prac badawczych oraz grono przyjaciół, współpracowników i znajomych pogrążonych w głębokim smutku z powodu tej nagłej śmierci. Dla wielu z nas Jurek był autorytetem, mentorem i po prostu życzliwym człowiekiem, z którym zawsze można było przedyskutować problemy życiowe lub naukowe i którego rad chętnie słuchaliśmy. Miał bardzo szerokie zainteresowania i rozległą wiedzę obejmującą nie tylko zagadnienia zawodowe, geologiczne, ale pasjonowały go wszelkie pogranicza nauk, a więc powiązania geologii z humanistyką, historią, filologią, sztuką (poezją, rzeźbą), ale także dzieje wybitnych lub też mniej wybitnych, „zwykłych” ludzi. Sprawy te interesowały go szczególnie w kontekście regionalnym – Ziemi Świętokrzyskiej oraz Poniądzia, choć – korzystając w ostatnich latach z możliwości Internetu – gromadził informacje z całego świata (zbierał ostatnio m.in. dane o historycznej technologii produkcji srebra w Ameryce Środkowej). Mając tak ogromną wiedzę, nie podążał jednak utartą ścieżką kariery naukowej – choć dla wielu ludzi nauki był autorytetem i partnerem, to nie zdobył stopni naukowych, które mu się niewątpliwie należały, bo chciał pozostać w pełni wolny w swoich zainteresowaniach i nie dbał o zaszczyty. Przez cały okres swej pracy zawodowej realizował zadania wynikające z bieżącej działalności Państwowego Instytutu Geologicznego, uczestnicząc jednak w kilku bardzo ważnych, przełomowych wręcz projektach w historii instytutu. W ostatnich latach pracy w tej placówce, a później już w czasie emerytury szeroko rozwinął działalność naukową i popularyzatorską, zbierając materiały, które go najbardziej interesowały oraz publikując – drukiem oraz w mediach internetowych – książki i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe. We wszystkich swoich publikacjach posługiwał się pięknym, bogatym w słownictwo, a jednocześnie precyzyjnym językiem, co powoduje, że jego teksty mogą z przyjemnością czytać wszyscy i każdy znajdzie w nich coś dla siebie.

Jerzy Gągol urodził się 24 sierpnia 1947 r. w Busku-Zdroju i to miasto uważał za swoje gniazdo rodzinne. Znaczną część lat dziecięcych spędził jednak w Szczecinie (gdzie pracę dostał jego ojciec), ale szkołę średnią, Liceum im. T. Kościuszki, kończył znowu w Busku-Zdroju. W latach 1964–1970 studiował na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, gdzie uzyskał dyplom magistra inżyniera ze specjalnością geologia złóż kruszców. Tematem jego pracy magisterskiej było wykształcenie złoża cynkowo-ołowiowego kopalni *Bolesław* k. Olkusza (1974 r. – Nar. Arch. Geol., CBDG 150238). Po studiach rozpoczął pracę w Oddziale Świętokrzyskim Instytutu Geologicznego (obecnie Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego) w Kielcach, w Zakładzie Geologii Złóż Surowców Mineralnych Regionu Świętokrzyskiego, kierowanym

Ryc. 1. Jerzy Gągol. Archiwum Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB

Ryc. 2. Jerzy Gągol podczas obchodów osiemdziesięciolecia Państwowego Instytutu Geologicznego w 1999 r. Arch. Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB

przez innego wybitnego geologa świętokrzyskiego, Zbigniewa Rubinowskiego (Gągol i in., 2018). Pierwszym ważnym zadaniem realizowanym przez Jurka były badania własności i przydatności gospodarczej piaskowców oraz ilów dolnotriasowych północnego obrzeżenia regionu świętokrzyskiego. Oprócz kilku opracowań archiwalnych poświęconych zagadnieniom złożowym (1974 r. – CBDG 389353, CBDG 388904; 1976 r. – CBDG 917661) znamienym efektem badań Jurka była – opracowana we współpracy z R. Gradzińskim i A. Ślączką – koncepcja eolicznej genezy piaskowców tumlińskich. Publikacja poświęcona temu zagadnieniu (Gradziński i in., 1976) ukazała się w periodyku o światowym znaczeniu i stała się ważnym

polskim wkładem w badania sedymentologiczne utworów lądowych. Innym tematem, którym zajmował się Jurek pod koniec lat 70. XX w., były górnourajskie chalcedony występujące w północno-zachodnim odcinku obrzeżenia Gór Świętokrzyskich (1978 r. – CBDG 389044, CBDG 159952; 1986 r. – CBDG 389042) (Szczepanik i in., 2020, 2021).

W następnych latach Jurek uczestniczył – w okresie 1975–1982 jako kierownik Pracowni Surowców Wieku Mezozoicznego-Kenozoicznego – w projekcie, który zrewolucjonizował myślenie o gospodarce zasobami przyrodniczymi w Polsce, mianowicie w przygotowaniu publikacji pt. *Atlas geologiczno-surowcowy Gór Świętokrzyskich 1:50 000 z sozologiczną kwalifikacją kopalin* (Rubinowski i in., 1986). Atlas ten, opracowany przez wielu autorów pod redakcją Z. Rubinowskiego, T. Wróblewskiego i właśnie J. Gągola, był pierwszą w Polsce próbą kompleksowej analizy różnych komponentów przyrodniczych: zasobów geologicznych, hydrogeologicznych, glebowych, leśnych, rolniczych, wartości krajobrazowych, przyrodniczych oraz kulturowych a także oceny ich zagrożeń oraz konfliktów. Efektem tych prac była obiektywna prognoza wykorzystania zasobów przyrodniczych, zwłaszcza kopalin. W ten sposób *Atlas...* był jedną z pierwszych w Polsce prób stworzenia racjonalnych zasad planowania gospodarczego w skali regionalnej. Początkowo przyjęty z nieufnością przez decydentów, został jednak doceniony, uzyskując – jeszcze jako opracowanie archiwalne, w 1984 r. nagrodę Prezesa Centralnego Urzędu Geologii (Gągol i in., 2018; Giełżecka-Mądry i in., 2021). Jednocześnie z koncepcją regionalnego planowania gospodarczego powstawała metodyka racjonalnej gospodarki surowcami mineralnymi w skali lokalnej, w tych pracach Jurek również uczestniczył (Rubinowski i in., 1979; Gągol i in., 1990; Urban i in., 1990; Giełżecka-Mądry, 2021; 1987 r. – CBDG 974289; 1996 r. – CBDG 941092). Metodykę tę wypracowywał, wykonując inwentaryzację surowców mineralnych dla gminy Mniów w 1974 r. (CBDG 388946), a następnie testował, stosując ją w opracowaniu podobnych inwentaryzacji dla świętokrzyskich gmin Waśniów (1981 r. – CBDG 110919) i Wąchock (1982 r. – CBDG 940209), później także Włoszczowa (1996 r. – CBDG 940730).

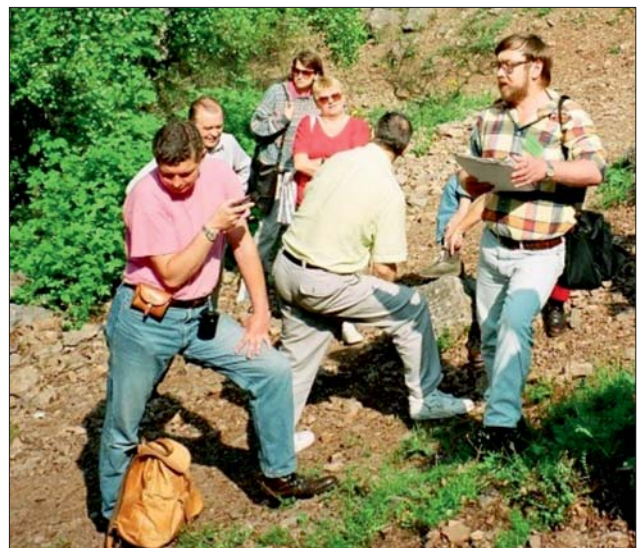
Kontynuacją zarysowanego w *Atlasie...* racjonalnego planowania gospodarczego o zakresie regionalnym były dwa duże, wieloautorskie opracowania archiwalne, w wykonaniu których uczestniczył Jurek: *Atlas geologiczno-sozologiczny Ponięcia*, przygotowany w 1992 r. (CBDG 81972), oraz *Atlas geologiczno-sozologiczny zachodniej części Gór Świętokrzyskich (obszar przedborsko-malogoski)* powstały w 1995 r.

Najważniejszym jednak owocem koncepcji gospodarczo-planistycznych przyjętych w *Atlasie...* jest realizacja i publikacja arkuszy *Mapy geologiczno-gospodarczej Polski w skali 1:50 000* oraz *Mapy geośrodowiskowej Polski w skali 1:50 000* (Giełżecka-Mądry i in., 2021). Od czasu rozpoczęcia realizacji tych serii map, aż do momentu przejścia na emeryturę Jerzy Gągol opracował bardzo wiele ich arkuszy. Był autorem lub współautorem 8 arkuszy *Mapy geologiczno-gospodarczej Polski w skali 1:50 000* opracowanych w latach 1999–2005 (ark.: Chęciny – CBDG 134220, Starachowice – CBDG 379752, Białowa – CBDG 797364, Opatów – CBDG 393454, Białogard – CBDG 859644, Stara Kiszewa – CBDG 859648, Kafuszyn – CBDG 893028, Mińsk Mazowiecki – CBDG 893027).

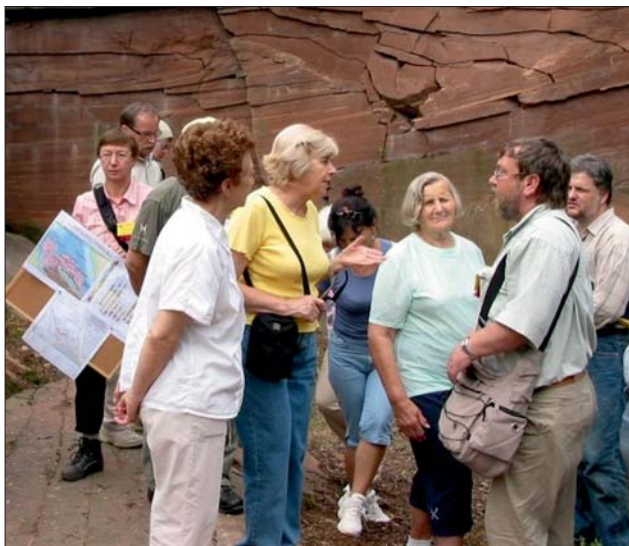
W latach 2005–2012 był wykonawcą, rzadziej współwykonawcą, 14 arkuszy *Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50 000* (ark.: Kcynia – CBDG 917791, Wyrzysk – CBDG 917747, Dźwiniacz Górny – CBDG 947317, Lutowiska–Lutowiska E – CBDG 9477314, Ustrzyki Górne – CBDG 947316, Wetlina – CBDG 947315, Chęciny – CBDG 940758, Opatów – CBDG 940763, Zblewo – CBDG 961991, Głowaczów – CBDG 982464, Jedlińsk – CBDG 977309, Wysokie Mazowieckie – CBDG 987896, Muszaki – CBDG 990643, Rygol, Rudawka – CBDG 990898). Pracując nad tymi mapami, Jurek przemierzył Polskę wzdłuż i wszerz, od okolic Szczecina po Bieszczady. Ciekawszymi spostrzeżeniami zebranymi podczas tych prac dzielił się w wystąpieniach na Posiedzeniach Naukowych PIG (Gągol, 2004a, b; 2007a, b, c, 2010a).

W czasie swej pracy w instytucie Jerzy Gągol twórczo rozwijał swoje zainteresowania historycznymi tradycjami i współczesnymi możliwościami eksploatacji oraz wykorzystania świętokrzyskich piaskowców blocznych i marmurów technicznych, wykonując ekspertyzy dotyczące tych zagadnień w skali regionalnej oraz w poszczególnych złożach (m.in. 1976 r. – CBDG 917661, 1985 r. – CBDG 392154, 1993 r. – CBDG 87817, 1997 r. – CBDG 79929, 2003 r. – CBDG 977577, 2005 r. – CBDG 923496). Uczestniczył w wielu konferencjach, redagował wydawnictwa i publikował artykuły dotyczące tej problematyki (Urban, Gągol, 1994a, b; Gągol, 1996, 2004c; Gągol, Wróblewski, 1996; Gągol i in., 2007; Giełżecka-Mądry i in., 2021) (ryc. 3). Jednak przede wszystkim Jurek Gągol był inicjatorem i organizatorem kilkunastu corocznych konferencji towarzyszących Międzynarodowemu Targom Kamienia i Maszyn Kamieniarskich INTERKAMIEN w Kielcach. Organizował je w latach 1996–2013 (do przejścia na emeryturę). Spotkania te, przygotowywane przez panią dr Annę Mader pod hasłem *Kamień w złożu, krajobrazie i architekturze*, odbywają się nadal.

Ważnym wątkiem aktywności Jerzego Gągola były również działania na rzecz ochrony dziedzictwa geologicznego – ekspertyzy i dokumentacje projektowe stanowisk geologicznych proponowanych do ochrony prawnej.

Ryc. 3. Jerzy Gągol prezentuje odsłonięcie dewońskich wapieni na stoku Góry Zamkowej w Chęcinach podczas VIII Konferencji Sozologicznej Polskiego Towarzystwa Geologicznego organizowanej w 1996 r. i poświęconej projektowi Chęcińsko-Kieleckiego Parku Krajobrazowego. Arch. Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB

Ryc. 4. Jerzy Gałog prezentuje eoliczne struktury w dolnotriasowych piaskowcach tumlińskich stanowiska Tumlin-Gród podczas 77. Zjazdu Naukowego Polskiego Towarzystwa Geologicznego w 2006 r. Arch. Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB

Pierwszym stanowiskiem, którego ochronę postulował już w latach 70. XX w., był fragment kamieniołomu Tumlin-Gród z modelowym odsłonięciem eolicznych struktur sedymentacyjnych, chroniony obecnie jako rezerwat przyrody nieożywionej *Kamienne Kręgi* (Gałog, 1976, 2003a) (ryc. 4). Później Jurek opracowywał operaty ochronne m.in. dla odsłonięć w kamieniołomach Kostomłoty (Małe Górki) oraz Mogiłki w Kostomłotach (Gałog i in., 1980) (1980 r. – CBDG 110735, 1992 r. – CBDG 941514, CBDG 940949) oraz w kamieniołomie Jaźwica. Interesując się pograniczami nauk, trafił też do rezerwatu *Góra Dobrzezowska*, w którym elementy geologiczno-geomorfologiczne w szczególny sposób współlistnieją z prehistorycznymi śladami działalności człowieka (Gałog, 2003b; Urban, Kasza, 2020). Podobnie interdyscyplinarna – sięgająca od teologii poprzez historię nauki po geologię i zoologię – była analiza wartości naukowych i przyrodniczych znane go już Puschowi źródła błogosławionego Wincentego Kadłubka k. Opatowa (Gałog, Urban, 2000, 2001). Jurek uczestniczył również w pracach większych zespołów inwentaryzujących stanowiska dziedzictwa geologicznego na obszarze świętokrzyskim, w tym w *Inwentaryzacji stanu ochrony przyrody nieożywionej... na obszarze województwa kieleckiego* (1985 r. – CBDG 995802) – pierwszej tego typu i na taką skalę realizowanej dokumentacji w Polsce (Urban, 1990) oraz powtórnej inwentaryzacji wykonywanej już w XXI w. (2007 r. – CBDG 944747). Podsumowaniem doświadczeń Jerzego w tym zakresie były dwa archiwalne opracowania metodyczne (1995 r. – CBDG 86751, 2000 r. – CBDG 377853) oraz artykuł w zeszycie *Przeglądu Geologicznego* publikowanym z okazji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Oslo, który kompleksowo prezentował dziedzictwo geologiczne Gór Świętokrzyskich i Poniidzia (Urban, Gałog, 2008).

Podsumowaniem doświadczeń Jurka w dziedzinie planowania gospodarczego oraz ochrony dziedzictwa geologicznego była koncepcja inspekcji geologicznej, opracowana wraz z T. Wróblewskim, która zakładała prowadzenie monitoringu odsłonięć geologicznych, w tym miejsc eksploatacji (Gałog, Wróblewski, 1994). Idea ta – trudna do realizacji i dlatego przyjęta początkowo bez entuzjazmu –

jest jednak stopniowo wprowadzana w czyn, chociażby w postaci dokumentowania przekopów drogowych i innych, bowiem przynosi bardzo ważny materiał dokumentacyjny (Giełżecka-Mądry i in., 2021).

Ponidzie – mała ojczyzna Jurka – to region, któremu poświęcał sporo uwagi w swych poszukiwaniach naukowych. Wraz z Gertrudą Herman zajmował się występowaniem i zasobami wód mineralnych rejonu Buska Zdroju i Solca Zdroju, pozostawiając oprócz opracowań archiwalnych (1993 r. – CBDG 992057, 2004 r. – CBDG 65277), publikacje poświęcone współczesności, ale też – jak to lubił robić – historii poszukiwań i wykorzystania tychże wód, a także ludziom, którzy w tych poszukiwaniach brali udział (Gałog, 1995, 2008; Herman, Gałog, 1996; Gałog, Herman, 2000, 2005, 2009). Dziewiętnastowieczni kuracjusze buskiego uzdrowiska odwiedzali znaną z gipsowych urwisk i jaskiń Dolinę Skorocicką, więc – idąc ich śladami – Jurek zainteresował się historią geoturystyki i badań krasu gipsowego na Poniidziu (Gałog, Urban, 2000), ale też na Żmudzi (Gałog, Urban, 1999). Zainteresowania Jurka Poniidziem podsumowuje artykuł gromadzący ciekawostki z historii poszukiwań i eksploatacji specyficznych kopalin tego regionu: wapieni pińczowskich, gipsów, siarki rodzimej, ropy naftowej oraz soli (tej ostatniej – mimo intensywnych poszukiwań – tam nie znaleziono) (Urban, Gałog 2015).

W ostatnich latach pracy w Państwowym Instytucie Geologicznym Jurek Gałog coraz więcej uwagi poświęcał problematyce szerszej niż geologia, powiązaniom geologii z historią i dziejami ludzi, onomastyką. Mówił (w ramach Posiedzeń Naukowych PIG) oraz pisał o nazwie regionu świętokrzyskiego i specyficznych jego miejsc (Gałog, 2009a, 2010b), o mniej znanych geologach, przyrodnikach i krajoznawcach związanych z tym regionem oraz Poniidziem (Gałog, Herman, 2005; Gałog, 2008, 2009b, c, d), starych fotografiach (Gałog, 1997), towarzystwach naukowych (Gałog, Herman, 1994) i muzeum Oddziału Świętokrzyskiego PIG (Gałog, Studencka, 2004). Streszczenia referatów naukowych, w których publikował biogramy, były jednak zdecydowanie zbyt krótkie, by pomieścić wszystkie dane zebrane przez Jurka, dlatego rozpoczął on pracę nad słownikiem biograficznym geologów i związanych z geologią przyrodników oraz krajoznawców świętokrzyskich. Przygotował kilkadziesiąt obszernych życiorysów, z których 32 (skrócone jednak zgodnie z wymogami projektu) przekazał do *Słownika Geologów Polskich* – dużego projektu realizowanego przez Polską Akademię Umiejętności. Wśród tych przekazanych znalazły się życiorysy osób działających w różnych okresach historycznych od XVIII w. (Jakub z Przytyka) do czasów współczesnych. Mamy nadzieję, że z zebranych przez Jurka i zgromadzonych w jego komputerze notatek uda się odtworzyć i opublikować znaczną część jego słownika.

Po przejściu na emeryturę w 2013 r. Jerzy Gałog nie zwolnił tempa swoich poszukiwań naukowych, a mając nareszcie więcej czasu na tę działalność wyspecjalizował się w wyszukiwaniu źródeł internetowych. I szperając w tym – już praktycznie nieograniczonym wirtualnym archiwum – stworzył, zwykle we współpracy z innymi, dzieła o dużej wartości. Głównie Jego zasługą jest przygotowanie książki *Kartki z dziejów Marmurów Kieleckich* (Gałog i in., 2017), która powstała na marginesie zbierania materiałów do innej publikacji (Gałog i in., 2020) i łączy w sobie wiele wątków z dziejów słynnej kieleckiej fabryki marmurów działającej

od 1876 r. Do najciekawszych tematów książki należy związek artystów rzeźbiarzy z tą firmą, różnorodność marmurów świętokrzyskich, ich ekspozycje i kolekcje, poglądy na ich wykorzystanie i nadzieje na wielkie zyski z tym związane. Wspomniana wyżej publikacja, to z kolei monografia złóż marmurów technicznych wykorzystywanych przez tę fabrykę (Gągol i in., 2020).

Przeglądając archiwalia i publikacje pojawiające się coraz liczniej w Internecie, odkrywał Jurek mnóstwo ciekawych informacji dotyczących dziejów badań geologicznych oraz eksploatacji kopalni w regionie świętokrzyskim, a także związków geologii i górnictwa z kulturowymi tradycjami regionu. W ten sposób powstał artykuł o „skarbie ołowianym” odkrytym w 1840 r. w podziemiach jednego z budynków w centrum Kielc (Gągol, Król, 2020) i powstaje kolejny tekst o ostatnim etapie eksploatacji rud ołowiu w Kielcach na początku XX w. (Gągol, Król, 2021). Przewodząc prawie detektywistyczne śledztwo w internetowym archiwum, z pomocą przyjaciół uzupełniających jego dane „dowodami” terenowymi i laboratoryjnymi, odkrył nieznaną dotąd typ mineralizacji kruszcowej związany z utworami kambriu świętokrzyskiego (ryc. 5). Nie zdążył tych materiałów uporządkować, ale zrobią to już – wdzięczni mu za wszystko – najbliżsi przyjaciele.

Jedną z najważniejszych dziedzin, w której Jurek był zaangażowany, była popularyzacja nauki i trudno tu nawet mówić o promocji geologii, bo w popularnych artykułach, które pisał (często przy współpracy autorskiej z Gertrudą Herman) wiązał on wątki geologiczne np. z twórczością Żeromskiego czy Morsztyna, zaś hydrogeologiczne (źródła wód mineralnych) – z postaciami z polskiego średniowiecza. W popularnej formie prezentował biografie geologów i przyrodników działających w regionie świętokrzyskim oraz na Poniidziu, pozwalając sobie w tych tekstach na znacznie więcej dygresji i ciekawostek niż we wspomnia-

Ryc. 5. Jerzy Gągol na Górze Słońce k. Pierzchnicy wiosną 2020 r., gdzie na podstawie zapisów historycznych udowodnił występowanie mineralizacji kruszcowej w obrębie kambryjskich utworów piaskowcowo-mułowcowych. Fot. J. Urban

nych wyżej streszczeniach wystąpień referatowych. W niektórych tekstach wybiegał poza Góry Świętokrzyskie, pisząc m.in. o pochodzeniu gładów narzutowych czy polskich nazwach minerałów. Artykuły te były pisane językiem zrozumiałym dla wszystkich, choć zawierały często informacje ważne także dla specjalistów. Dużo w nich było dygresji i niespodziewanych nawiązań do – wydawałoby się – odległych dziedzin nauki czy kultury, nigdy jednak te poboczne wątki nie burzyły struktury wywodu. Zdecydowana większość tych tekstów ukazała się tylko w Internecie, głównie na stronie PIG-PIB oraz stronie Marmury Kieleckie (poniżej zamieszczamy listę jego artykułów online), choć niektóre tematy publikował m.in. na stronach kieleckich gazet codziennych oraz innych czasopism (np. Gągol, 2004c, 2010c).

Jerzy Gągol nie tylko pisał, lecz potrafił się angażować w konkretne działania w sytuacji, gdy uznał, że sprawa jest słuszna i warta działania. Podczas studiów na AGH uczestniczył w strajku studenckim w 1968 r., co wspominał w swoich tekstach do wydawnictw w czasach pierwszej *Solidarności*. Był wówczas mocno zaangażowany w działania tego związku i kontynuował w nim działalność – już nielegalną – w stanie wojennym. Był twórcą „czarnej choinki” w Oddziale Świętokrzyskim PIG w pierwsze Święta Bożego Narodzenia stanu wojennego, a następnie wydawcą i głównym autorem wychodzącego poza cenzurą satyrycznego piśmka kieleckiego *Strach na Wrony*. Oryginały tekstów tego pisma, jak również inne solidarnościowe pamiątki, ofiarował w 2020 r. do zbiorów Muzeum Historii Kielc. Po powtórny zalegalizowaniu *Solidarności* był w latach 1989–2002 przewodniczącym koła tego związku w Oddziale Świętokrzyskim PIG.

Czynnie działał również w Polskim Towarzystwie Geologicznym współorganizując regionalne zjazdy (1976, 1981, 2006) i konferencje (m.in. konferencje sozologiczne) tej organizacji oraz uczestnicząc w wycieczkach przez nią organizowanych (ryc. 3, 4). W latach 2000–2013 był przewodniczącym Oddziału Świętokrzyskiego PTG i wówczas uczestniczył w organizacji wycieczek członków oddziału, w tym wyjazdów zagranicznych. Był także członkiem Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, przez pewien czas uczestnicząc w pracach jego Komisji Rewizyjnej. Wielokrotnie też współorganizował kielecki Festiwal Nauki oraz giełdy minerałów organizowane w tym mieście w ramach działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk Geologicznych.

Za swoją działalność otrzymał odznaki Zasłużony dla Kielecczyzny (1985 r.) i Zasłużony dla Polskiej Geologii (1987 r.). Posiadał także tytuł Inżyniera Górniczego I stop-

Ryc. 6. Ekslibris J. Gągola, którym zostały oznaczone książki z jego księgozbioru

nia. Jego nazwisko upamiętniono też w nazwie nowego gatunku ichnofauny *Phalangichnus gagoli* (Ptaszyński, Niedźwiedzki, 2004).

Jerzego Gagola zapamiętamy jako człowieka wysokiej kultury, erudyte, który bardzo wiele dokonał, jednak nigdy nie szukał poklasku i nie domagał się uznania oraz honorów. Jednak przede wszystkim Jurek był prawym, dobrym i mądrym człowiekiem, do którego zawsze mogliśmy zwrócić się o radę i pomoc, tak dobrym, że pomimo zagrożenia chorobą, świadomie zdecydował się na pomoc innym i poniósł tego największe konsekwencje...

Księgozbiór (ryc. 6) oraz dokumentacja naukowa zebrana przez Jerzego Gagola zostały przekazane pośmiertnie w darze, przez najbliższą rodzinę do zbiorów Biblioteki i Działu Historii Naturalnej Muzeum Narodowego w Kielcach.

LITERATURA

- GĄGOL J. 1976 – Kamieniołom Tumlin-Gród, piaskowce tumlińskie. [W:] Przewodnik XLVIII Zjazdu PTG, Warszawa: 232–235.
- GĄGOL J. 1995 – Dzieje poznania buskich wód mineralnych. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 51: 106–107.
- GĄGOL J. (red.) 1996 – Kamienie budowlane w Polsce. Państw. Inst. Geol., Warszawa-Kielce.
- GĄGOL J. 1997 – Geologia i świętokrzyski krajobraz na fotografiach Jana Czarnockiego. Prz. Geol., 45 (9): 839.
- GĄGOL J. 2003a – Rezerwat przyrody nieożywionej „Kregi Kamienne” w województwie świętokrzyskim. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 59: 93–95.
- GĄGOL J. 2003b – Walory naukowe i dydaktyczne rezerwatu przyrody „Góra Dobrzyszowska”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 59: 98–99.
- GĄGOL J. 2004a – Złoże kopalni i walory innych składników środowiska przyrodniczego na obszarze arkusza Błażowa „Mapy geologiczno-gospodarczej Polski w skali 1:50 000”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 60: 115–117.
- GĄGOL J. 2004b – Złoże kopalni i walory innych składników środowiska przyrodniczego na obszarze arkusza Białogard „Mapy geologiczno-gospodarczej Polski w skali 1:50 000”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 60: 135–136.
- GĄGOL J. 2004c – Wapień pińczowski. 10 wieków w polskiej architekturze i rzeźbie. Nowy Kamieniarz, 9: 40–44.
- GĄGOL J. 2007a – Złoże kopalni i walory innych składników środowiska na obszarze arkusza Wyrzysk Mapy geosrodowiskowej Polski w skali 1:50 000. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 63: 64–65.
- GĄGOL J. 2007b – Złoże kopalni i walory innych składników środowiska przyrodniczego na obszarze arkusza Mińsk Mazowiecki „Mapy geologiczno-gospodarczej Polski w skali 1:50 000”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 63: 35–36.
- GĄGOL J. 2007c – Złoże kopalni i walory innych składników środowiska na obszarze arkusza Kcynia „Mapy geosrodowiskowej Polski w skali 1:50 000”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 63: 34–35.
- GĄGOL J. 2008 – Niemiecki geolog i wiernik August Rost (?–1860) i jego działalność w Polsce. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 64: 56–57.
- GĄGOL J. 2009a – Góry Świętokrzyskie. Z dziejów nazwy. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 65: 41–43.
- GĄGOL J. 2009b – Hipolit Święcicki (1811–1880), nauczyciel, przyrodnik, kolekcjoner. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 65: 38–39.
- GĄGOL J. 2009c – Mniej znani prekursorzy świętokrzyskiej geologii. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 65: 32–36.
- GĄGOL J. 2009d – Tadeusz Dybczyński (1886–1944) i bibliografia jego prac. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 65: 16–18.
- GĄGOL J. 2010a – Problematyka ochrony zabytków kultury na „Mapie geosrodowiskowej Polski w skali 1:50 000”. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 66: 20–21.
- GĄGOL J. 2010b – Ślichowice czy Śluchowice? O nazwie Rezerwatu Skąlnego im. Jana Czarnockiego w Kielcach. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 99: 22–24.
- GĄGOL J. 2010c – Czart głazem cisnął. Skąd się wzięły glazy narzutowe w Polsce? Nowy Kamieniarz, 49 (6): 82, 84.
- GĄGOL J., HERMAN G. 1994 – Popularyzatorska działalność Świętokrzyskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk Geologicznych. Prz. Geol., 42 (9): 798.
- GĄGOL J., HERMAN G. 2000 – Wody mineralne w rejonie Buska-Zdroju i Solca-Zdroju. Prz. Geol., 48 (7): 616–618.
- GĄGOL J., HERMAN G. 2005 – Aleksandra Michalskiego (1855–1904) badania buskich wód mineralnych. Prz. Geol., 53 (1): 38–40.
- GĄGOL J., HERMAN G. 2009 – Od szybu w Gadawie do odwiertu Dobrowoda G-1 koło Buska Zdroju. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 65: 18–19.
- GĄGOL J., KRÓL P. 2020 – Ołowiany skarb w Kielcach. Studia Muzealno-Historyczne, Kielce, 12: 27–55.
- GĄGOL J., KRÓL P. 2021 – Zagadki Szybu „Barbara”. Studia Muzealno-Historyczne, Kielce, 13 [w przygotowaniu].
- GĄGOL J., KRÓL P., URBAN J. 2017 – Kartki z dziejów Marmurów Kieleckich. Kiel. Tow. Nauk, Kielce.
- GĄGOL J., KRÓL P., URBAN J. 2020 – Złoża i kopalnie eksploatowane przez „Marmury Kieleckie” [W:] Główna J., Szczepański J. (red.), Z dziejów Marmurów Kieleckich (1876–2016). Kielce: 137–237.
- GĄGOL J., KULETA M., ZBROJA S. 2007 – Odmiany litologiczno-surowcowe dolnotriasowych piaskowców z regionu świętokrzyskiego. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 63: 50–51.
- GĄGOL J., NOWAK M., URBAN J., WRÓBLEWSKI T. 2018 – Zbigniew Rubinowski – badacz Ziemi i rzecznik jej ochrony. [W:] Fijałkowska-Mader A. (red.), Zbigniew Rubinowski (1929–1997). Kielce 11.10.2017, Materiały posesyjne. KTN, Kielce: 43–69.
- GĄGOL J., RUBINOWSKI Z., URBAN J. 1980 – Struktury fałdowe w wapieniach górnego dewonu w kamieniołomie Kostomłoty i projekt ich ochrony rezerwatowej. Kwart. Geol., 24 (2) (streszcz. ref.), s. 973.
- GĄGOL J., RUBINOWSKI Z., URBAN J. 1990 – Metodyka sozologicznej inwentaryzacji złóż kopalni w ujęciu gminnym. [W:] Zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego na obszarach eksploatacji złóż kopalni. Wyd. SGGW-AR, Warszawa: 338–346.
- GĄGOL J., STUDENCKA J. 2004 – Muzeum Geologiczne Oddziału Świętokrzyskiego Państwowego Instytutu Geologicznego w Kielcach. Prz. Geol., 52 (2): 141–146.
- GĄGOL J., URBAN J. 1999 – Dawne relacje o krasie gipsowym i jaskiniach na Żmudzi. Jaskinie 2 (15): 31–33.
- GĄGOL J., URBAN J. 2000 – Jerzy Bogumił Pusch prekursorem ochrony geologicznych stanowisk dokumentacyjnych. Prz. Geol., 48 (1): 55–56.
- GĄGOL J., URBAN J. 2001 – Źródło błogosławionego Wincentego Kadłubka w Karwowie koło Opatowa i towarzyszące im odsłonięcia geologiczne jako zabytek przyrody nieożywionej. Posied. Nauk. Państw. Inst. Geol., 57 (9): 124–125.
- GĄGOL J., WRÓBLEWSKI T. 1994 – Inspekcja geologiczna jako realizacja monitoringu litosfery. Prz. Geol., 42 (6): 443–446.
- GĄGOL J., WRÓBLEWSKI T. 1996 – Bloczne kamienie budowlane w regionie świętokrzyskim. [W:] Kamienie budowlane w Polsce, Warszawa-Kielce: 53–64.
- GIEŁŻECKA-MADRY D., FIJAŁKOWSKA-MADER A., SZCZEPANIK Z. 2021 – Działalność Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB w zakresie geologii środowiskowej, ochrony przyrody nieożywionej oraz edukacji geologicznej. Prz. Geol. 69 (4): 250–258.
- GRADZIŃSKI R., GĄGOL J., ŚLĄCZKA A. 1976 – The Tumlin Sandstone (Holy Cross Mts., Central Poland): Lower Triassic deposits of aeolian dunes and interdune areas. Acta Geol. Pol., 29: 151–175.
- HERMAN G., GĄGOL J. 1996 – Wody mineralne Poniądzia. Roczn. Świętokrzyski, Ser. B – Nauki Przyrod., 23: 75–89.
- PTASZYŃSKI T., NIEDŹWIEDZKI G. 2004 – Late Permian vertebrate tracks from the Tumlin Sandstone, Holy Cross Mountains, Poland. Acta Palaeont. Pol., 49 (2): 289–320.
- RUBINOWSKI Z., GĄGOL J., URBAN J. 1979 – Propozycje instrukcji dla inwentaryzacji złóż kopalni w ujęciu gminnym. Kwart. Geol., 23 (2): 508–509.
- RUBINOWSKI Z., WRÓBLEWSKI T., GĄGOL J. (red.) 1986 – Atlas geologiczno-surowcowy Gór Świętokrzyskich. Wyd. Geol. Warszawa.
- SZCZEPANIK Z., BIAŁECKA K., GIEŁŻECKA-MADRY D., KOS M., WIECZOREK D., ZŁONKIEWICZ Z. 2021 – Osiemdziesiąt lat Oddziału Świętokrzyskiego Państwowego Instytutu Geologicznego – historia, ludzie i ich dokonania naukowe. Prz. Geol., 69 (3): 185–196.
- SZCZEPANIK Z., GIEŁŻECKA-MADRY D., WIECZOREK D. 2020 – Oddział Świętokrzyski Państwowego Instytutu Geologicznego w służbie polskiej geologii – osiągnięcia w geologii stosowanej. Prz. Geol., 68 (5): 404–413.
- URBAN J. 1990 – Ochrona obiektów przyrody nieożywionej w Krainie Gór Świętokrzyskich. Roczn. Świętokrzyski, 17: 47–79.
- URBAN J., GĄGOL J. 1994a – Kamienie budowlane regionu świętokrzyskiego i tradycje ich eksploatacji. [W:] Surowce kamienne regionu świętokrzyskiego. Tradycje, możliwości i perspektywy wykorzystania. Kielce: 7–26.
- URBAN J., GĄGOL J. 1994b – Kamieniołomy piaskowców w dawnych ośrodkach górnictwa kamiennego północnej części regionu świętokrzyskiego jako zabytki techniki i przyrody. Prz. Geol., 42 (3): 193.
- URBAN J., GĄGOL J. 2008 – Geological heritage of the Świętokrzyskie (Holy Cross) Mountains (Central Poland). Prz. Geol., 56 (8/1): 618–628.
- URBAN J., GĄGOL J. 2015 – Tradycje poszukiwań i wykorzystania surowców mineralnych na Poniądziu. Prz. Geol., 63 (8): 475–484, 503.

URBAN J., GAŁGOL J., RUBINOWSKI Z. 1990 – Instrukcja sporządzania gminnych inwentaryzacji lokalnych złóż kopalin i ujęć wód z uwzględnieniem ochrony środowiska. Wyd. Państw. Inst. Geol., Warszawa.
URBAN J., KASZA A. 2020 – Ochrona dziedzictwa geologicznego w rezerwach Gór Świętokrzyskich – cztery przykłady. *Chrońmy Przyr. Ojcz.*, 76 (2): 28–49.

Artykuły online

GAŁGOL J. – Tadeusz Dybczyński (1886–1944) – geolog, geograf, pedagog, działacz narodowowyzwoleńczy, popularyzator Krainy Gór Świętokrzyskich. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6441-tadeusz-dybczynski-1886-1944-geolog.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Ślichowice czy Śluchowice. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6443-slichowice-czy-sluchowice.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Skąd się wzięły glazy narzutowe w Polsce. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6445-skad-sie-wziely-glazy-narzutowe.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Mniej znani prekursorzy świętokrzyskiej geologii. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6464-mniej-znani-prekursorzy-witokrzyskiej-geologii-jerzy-ggol.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Kopaliny mineralne regionu świętokrzyskiego. <https://www.marmurykieleckie.pl/wp-content/uploads/2021/04/Kopaliny-mineralne-regionu-swietokrzyskiego-Panstwowy-Institut-Geologiczny-PIB.pdf> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Góry Świętokrzyskie. Z dziejów nazwy. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/647-8-gory-swietokrzyskie-nazwa.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Geologia do łatwego pojęcia zastosowana. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6481-geologia-do-latwego-pojcia-zastosowana-jerzy-ggol.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Gen. Kazimierz Załęski „Bończa” (1919–2009) – partyzant, geolog, społecznik. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6482-gen-kazimierz-zaleski-boncza.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Hipolit Święcicki (1811–1880), nauczyciel, przyrodnik, kolekcjoner. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6477-hipolit-swiecicki-1811-1880.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Kielecki lekarz i bursztyny. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6472-kielecki-lekarz-i-bursztyny.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Złonek albo tetrapod Zbycha. <https://www.marmurykieleckie.pl/wp-content/uploads/2021/05/Zlonek-albo-tetrapod-Zbycha.pdf> (dostęp: 25.05.2021).

GAŁGOL J. – Glanc, poler i polar. <https://www.marmurykieleckie.pl/scierniwo/> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J. – Polerowny alabastr z Karary. <https://www.marmurykieleckie.pl/alabastr/> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Karta pana Puscha. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6473-karta-pana-puscha.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Kapiel Judyty. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6475-kapiel-judyty.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Kapiel królowej Jadwigi. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6474-kapiel-krolowej-jadwigi.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Na czym stoją Kielce. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6463-na-czym-stoja-kielce.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Nawet źródłem doskwiera pragnienie. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6461-nawet-zrodlom-doskwiera-pragnienie.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – O buskich wodach, pewnym rymie i francuskiej chorobie. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6460-o-buskich-wodach-pewnym-rymie-i-francuskiej-chorobie-jerzy-ggol-gertruda-herman.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Od szybu w Gadawie do odwiertu Dobrowoda G-1 koło Buska Zdroju. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6458-od-szybu-w-gadawie-do-odwiertu-dobrowoda.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Polonica wśród minerałów i skał. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6453-polonica-wrod-mineraow-i-ska-kerzy-ggol-gertruda-herman.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Pomiar altymetryczny Jerzego Bogumiła Puscha. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6452-pomiary-altymetryczne-kerzego-bogumia-puscha-kerzy-ggol-gertruda-herman.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Radosna woda z bąbelkami. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/644-7-radosna-woda-z-bbelkami-kerzy-ggol-gertruda-herman.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Stefan Żeromski i geologia. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6442-stefan-zeromski.html> (dostęp: 25.05.2021).
GAŁGOL J., HERMAN G. – Źródła i studnie. <https://www.pgi.gov.pl/kielce/oddzial-swietokrzyski/sep1-kielce/geologia-regionu/6435-zrodla-i-studnie.html> (dostęp: 25.05.2021).

*Jan Urban, Instytut Ochrony Przyrody PAN
Paweł Król, Muzeum Narodowe w Kielcach,
Dział Historii Naturalnej*